

**Commentariorvm, Ac Disputationvm In Primam Partem
Sancti Thomæ Tomvs ...**

Complectens Quæstiones à XXVII. vsque ad LXIV. & à Quæstione CVI.
vsque ad CXIV.

Vázquez, Gabriel

Antverpiæ, 1620

Præfatio In Tractatvm De Trinitate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81000](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-81000)

COMMENTARII

A C

DISPUTATIONES

P. GABRIELIS VAZQUEZ

E SOCIETATE IESV

I N

PRIMAM PARTEM

SANCTI THOMÆ

à Quæstione XXVII. usque ad LXVII. &
à Quæstione CVI. usque ad CXIII.

PRÆFATIO

IN TRACTATVM

D E

TRINITATE.

Æc est ultima pars disputationis de Deo in se ipso: in qua iuxta diuisionem, quā initio præmissimis, de diuinis operationibus intra Deum, quæ verē sunt productiones, consequenter differendum est: De his disputatione sancetus Doctor ab hac questione 27. usque 43. nam post quam in superioribus egit de Deo uno, eiusque attributis, quæ ratione essentia ipsi conueniunt, ex quibus aliqua in operatione immanentē posita sunt; iam tandem ostendit, quo pacto Deus interna operatione aliquid in se ipso producat, ut postea de operationibus Dei externis disputationem instituat, & hinc perfecēt constet, quid de Deo in se ipso uno & Tri-

Vazquez in 1. partem T. II.

no, Christiana doceat religio. Et quāuis omnis de Deo notio & disputatione à Dionysius 2. cap. de diuinis nominibus, & ab alijs Patribus allegatis disputatione 22. cap. 4. merito dicatur ignorantiæ: ea tamē, quæ de Deo Trino & Vno differit, multo maiori ratione hoc nomine appellari debet. Nā quæ de Deo uno Theologi tractant, licet a sensu remotissima sint, & Fides nostra lumini naturali non aderant, quid sint, omnino lateat; multa tamē eorum, a naturali ratione inuestigari, aut aliquo modo dractione, aut adverfatur, sed ipsum anger, & negatione, pro modō nostro explicari perficit. possunt: at Trinitatem personarū in una numero essentia, quæ ratio naturalis indagare, quis intellectus, nisi fidei lumine instrutus, percipere valeat? Ergo firmissima fundamenta huius nostræ disputationis ex diuina solū revelatione iacentia sunt: quibus semel positis, Theologica quæque ratiocinatione multa alia, tam circa modum loquendi, quam circa rem

A

ipam

QVÆST. XXVII.

ipsam non obscurè deducemus: illud semper præ oculis habentes, ne id, quod fides nostra adstruit, veræ rationi naturali aliquo modo aduersetur. Neque enim fides Christiana naturam destruit, sed perficit, & illustrat magis. Quare conandum pro virili parte nobis est, aduersariorū argumenta, & calumnias, quibus fidei dogmata euertere moluntur, & principijs nostræ fidei adiuti, & optima ratiocinatione muniti diluere: quod quæratione à Theologo præstari posit, disputatione 12. c. 2. ostensum est. Et quamvis en tota præsenti de Trinitate tractationis vocabula quædam propria sint, quæ quidem Scriptura expressæ non habet: à Patribus tamen, & Scholasticis conuenienter mysterio sunt accommodata: qualia sunt, *Essentia, Trinitas, Substantia, Persona, Hypostases, Notio, Potentia, Actus notionalis, Relatio, & alia*, quibus ita suis locis vtemur, ut si quid unquam fuerit circa illa ortum controvèrsiæ in Ecclesia, aperiamus. Immeritò autem hæretici ea vocabula respunt, quibus Catholici commodè, & sincerè mysterium Trinitatis explicant, quibus, & nos eadem quoque de causa libenter vtemur.

QVÆST. XXVII.

De processione diuinarum personarum in quinque articulos diuisa.

Consideratis autem his, quæ ad diuinæ essentiaæ vnitatem pertinent, restat confidere de his, quæ pertinent ad Trinitatem personarum in diuinis. Et quia personæ diuinæ secundum relationes originis distinguuntur secundum ordinem doctrinæ prius considerandum est de origine, siue de processione. Secundò de relationibus originis. Tertiò de personis.

Circa processionem queruntur quinque.

Primo, Vtrum processione sit in diuinis. Secundo, Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit. Tertio, Vtrum præter generationem, aliqua alia processio possit esse in diuinis. Quartò, Vtrum illa alia processio possit dici generatio. Quinto, Vtrum in diuinis sint plures processiones quam duas.

ARTIC. I.

Vtrum processio sit in diuinis.

160.
1. dñi. 13. 4. 1.
Et 4. contra
cap. 11. Et
p. q. 10.
art. 1.

Ad primum sic proceditur. Videatur, quod in Deo non possit esse aliqua processio. Processio enim significat motum ad extra; sed in diuinis nihil est mobile neque extraneum. Ergo nonque processio.

ARTIC. I.

2. Præterea. Omne procedens est diuersum ab eo à quo procedit. Sed in Deo non est aliqua diuersitas, sed summa similitas, ergo in Deo non est processio aliqua.

3. Præterea. Procedere ab alio videtur rationi primi principij repugnare, sed Deus est primum principium, ut supra ostensum est, ergo in Deo processio locum non habet.

Sed contra est, quod dicit Do. Ioan. 7. Ego ex Deo processi.

Respondeo dicendum, quod diuina Scriptura in rebus diuinis, nominibus ad processionem pertinentibus virtut. Hanc autem processionem diuersi dixerunt modo acceperunt. Quidam enim acceperunt hanc processionem secundum, quod effectus procedit à causa. Et sic accepit Arrius, dicens Filium procedere à patre sicut primam eius creaturam & Spiritum Sanctum procedere à Patre & Filio sicut creaturam virtusque. Et secundum hoc neque Filius, neque Spiritus sicut esset verus Deus. Quod est contra id, quod dicitur de Filio i. Ioan. v. 1. Vt simus in vero Filio eius: hic est verus Deus. Erde spiritu sancto dicitur i. Corinth. 3. Nefas quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti. Templum autem habere filius Dei est. Alij vero hanc processionem acceperunt secundum quod causa dicitur procedere re in effectum, in quantum vel mouet ipsum, vel similitudinem suam ipsi imprimet. Et sic accepit Sabellius dicens, ipsum Deum Patrem, Filium dici, secundum, quod carnem assumpsit ex Virgine, & eundem dicit Spiritum sanctum, secundum, quod creaturam rationalem sanctificat, & ad vitam mouet. Huic autem acceptancei repugnant verba Domini de se dicentis, Ioan. 5. Non potest facere à se Filius quicquam. Et multa alia per quæ ostenditur, quod non est ipse Pater, qui Filius. Si quis autem diligenter consideret, vterque accepit processionem, secundum quod est ad aliquid extra. Vnde neuter posuit processionem in ipso Deo. Sed cum omnis processio secundum aliquam actionem, sicut secundum actionem, quæ tendit in exteriorum materiam est aliqua processio ad exteriora secundum actionem, quæ manet in ipso agente, attenditur processio quædā ad intra. Ethoc maximè patet in intellectu, cuius actio, scilicet intelligere, manet in intelligenti. Quicunque autem intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectu, proueniens, & ex eius notitia procedens.

Quam

Notationes circa Articulum.

Conclusio artic. est. In diuinis esse processionem per modum emanationis immanentis, & intelligibilis. Quot modum emanationis immanentis, & intelligibilis. dissimilatur.
Hac unica conclusio apprime explicavit S. processio. Thom. qualis in Deo sit concedenda processio. Cum enim altera sit secundum locum, altera effectus a causa, sicut calor procedit ab igne: conclusio neutra istarum in Deo reperi, quia nec loco mutatur, nec quicquam in itia ipsum causam habet: a qua, ut ab efficienti, & superiori pendeat. Ergo processio intra ipsum Deum per modum emanationis intelligibilis, qua vere aliquid producitur. Loquitur autem solum de emanatione per intellectum, quae est solius filii. Nam de emanatione per voluntatem, quae est Spiritus sancti, disputationat in articulo 3.

Deinde obseruandum est, nomen, *processio*, ex se communie esse processionis filii, & Spiritus sancti: vsu tamen Ecclesiae esse accomodatum Spiritus sancto, qui non dicitur genitus, sed procedens, ut habetur in symbolo Athanasij: heus vero accomodatio variis rationes reddunt Scholastici S. Thom. in primum d. 14. q. 1. artic. 3. Bonaventura d. 13. art. 2. q. 2. Duran. q. 1. nobis tamen seire sufficiat, viu Ecclesiae recte iam esse accommodatum, ad significandam processionem Spiritus sancti; tamen in communione, & universalis significatio eo etiam frequenter utatur.

Circa hunc articulum disputatione solet de verbo nostra intellectionis. De hoc tamen, quantum Theologo opus est, dicimus disputatione 142. Quia vero circa emanationem filii contra hetericos notatione digna sunt, peculiari disput. 109. pertractabimus.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.

Ad secundum sic proceditur. Videatur, quod processio quae est in diuinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptioni opposita, & veriusq; subiectum est materia. Sed nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio esse in diuinis.

2. Præterea. In Deo est processio secundum modum intelligibilem, ut dictum est, sed in nobis talis processio non dicitur generatio. Ergo non neque in Deo.

3. Præterea. Omne genitum accipit esse a generante. Esse ergo cuiuslibet generis est esse receptum. Sed nullum esse receptum est per se subsistens. Cum igitur esse diuinum sit esse per se subsistens (vt supra probatum est) sequitur quod nullius geniti esse, sit esse diuinum. Non est ergo generatio in diuinis.

Sed contra est, quod dicitur in Psal. 2. Ego hodie genui te.

Respondeo dicendum, quod processio verbi in diuinis dicitur generatio. Ad cuius evidentiam, sciendum est, quod nomine generationis dupliciter utimur,

A 2 Vno

Varquez in 1. partem Tom. II.

Vno modo communiter ad omnia generabilia, & corruptilia: & sic generatio nihil aliud est, quam mutatio de non esse ad esse. Alio modo propriè in viuentibus; & sic generatio significat originem aliquius viuentis à principio viuentis coniuncto: & hæc propriè dicitur nativitas. Non tamen omne huiusmodi dicitur genitum, sed propriè, quod procedit secundum rationem similitudinis. Vnde pilus, vel capillus non habet rationem geniti, & filij, sed solum quod procedit secundum rationem similitudinis non cuiuscumque: nam vermes qui generantur in animalibus, non habent rationem generationis, & filiationis, licet sit similitudo secundum genus: sed requiritur ad rationem talis generationis, quod procedat secundum rationem similitudinis in natura eiusdem speciei, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo. In viuentibus autem, quæ de potentia in actum viæ procedunt, sicut sunt homines, & animalia, generatio utramque generationem includit. Si autem sit aliquid viuentis, cuius vita non exeat de potentia in actum, processio, (si qua in tali viuente inuenitur) excludit omnino primam rationem generationis: sed potest habere rationem generationis, quæ est propria viuentiū. Sic igitur processio verbi in diuinis habet rationem generationis: procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vita: & à principio coniuncto, ut supra iam dictum est: & secundum rationem similitudinis. Quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, & in eadem natura existens. Quia in Deo idem est intelligere & esse, ut supra ostensum est. Vnde processio verbi in diuinis dicitur generatio, & ipsum verbum procedens dicitur filius.

In cor. art. Ad primum ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de generatione secundum rationem primam, prout importat exitum de potentia in actum, & si non inuenitur in diuinis, ut supra dictum est.

Q. 14. art. 4. Ad secundum dicendum, quod intelligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Vnde verbum quod secundum intelligibilem operationem procedit in nobis, non est eiusdem natura cum eo à quo procedit. Vnde non propriè & complete cōp̄et sibi ratio generationis. Sed intelligere diuinum est ipsa substantia intelligentis, ut supra ostensum est. Vnde verbum procedens procedit ut eiusdem naturæ subsistens. Et propter hoc propriè dicitur genitum & filius. Vnde & his quæ pertinent ad generationem viuentium, v-

titur scriptura ad significandum processionem diuinæ sapientiæ, scilicet conceptione & partu. Dicitur enim ex persona diuinæ sapientiæ, Proverb. 8. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Ante colles ergo parturiebam. Sed in intellectu nostro utimur nomine conceptionis, secundum quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectæ, licet non inueniatur natura idem.

Ad tertium dicendum, quod non omnino acceptum est receptum in aliquo subiecto, alioquin non posset dici quod tota substantia rei creatæ sit accepta à Deo cum torus substantia non sit aliquod substantium receptum. Sic igitur id quod est genitum in diuinis accipit esse à generante, non tanquam illud esse, sed receptum in aliqua materia vel subiecto quod repugnat substantiæ diuinæ esse: sed secundum hoc dicitur esse acceptum, in quantum procedens ab alio habet esse diuinum, non quasi aliud ab esse diuino existens. In ipsa enim perfectione diuini esse continetur & verbum intelligibiliter procedens, & principium verbi, sicut & quæcumque ad eius perfectionem pertinent, ut supra dictum est.

C. Ooclusio Articuli est. Processio verbi in diuinis est generatio, & verbum procedens est filius. Quia certa sit conclusio, & qua ratione probanda, sicut in art. 4. ostendemus. Nunc satis sit, circa rationem articuli dubitationes examinare, quæ Caiet. & Ferrar. proponunt. Probare enim videtur B. Tho. verbum diuinum esse eiusdem naturæ cum patre producente, hoc modo. In Deo idem est intelligere, & esse, ac prout in intellectu Dei est eius substantia: sed esse verbum, est intelligere ergo esse verbi est substantia. Hanc rationem paucis indicavit sub finem articuli, & expedita adiuxit 4. contra gent. cap. ii. Est ergo talis dubitatio Caietani. Intelligi nihil est in re intellecta, videtur enim esse solum denominatio quadam extrinseca: cum ergo verbum in diuinis sit res intellectæ: sit, ut et illius realis non sit intelligi, sed solum contrahat extrinsecum aliquam denominationem. Deinde illam dubitationem proponit Ferrariens. hoc modo. Quamvis esse Verbi producitur in intellectu et intelligi, indeveni non sequitur, esse diuinum ei conuenire, etiam si in Deo idem sit intelligere, & esse: alioquin eodem modo colligere licet, creaturas obiectuæ existentes in mente Dei, habere esse ipsius Dei, quoniam earum esse est intelligi. Tertium argumentum sit, quod posteriori loco afferit Caiet. hoc modo. Actus intelligendi distinguuntur aliter à conceptu, & verbo producendo: intelligere est esse ipsius intellectus in actu, ergo non est esse verbi, quia duorum, quæ realiter distinguuntur non est idem esse. Eodem spectat argumentum illud, quod priori loco proponit Ferrar. Forma & materia

QVÆST. XXVIII.

materia habent idem esse in composicio, & inter se realiter distinguntur, ergo non sequitur, in Deo intellectu, & rem seu intentionem (vt ipse vocat) intellectam esse, idem.

Ad primum, & secundum respondent prædicti doctores eodem modo, nempe intelligi, seu intellectu, propriæ significatam, aliter referri ad rem intellectam, quæ solum est obiectum intellectus, aliter ad conceptum productum, qui dicitur verbum. Hoc enim respicit, vt est productio illius, quia intellectio tanquam actione procedit verbum, & ita tribuit illi esse, quare si intelligere est esse diuinum, intelligi hoc modo erit esse diuinum, & res intellectio producta erit eiusdem naturæ, habebitque idem esse in producente: at vero intellectio non respicit rem obiectuè præsentem, tanquam aliquid a se productum: ideo nihil in ea ponit præter extrinsecum denominationem. Hæc doctrina mihi placet, si ad diuinam intellectiōnem solum applicetur. In Deo enim intellectio est vera verbi productio: at in nobis non item, vt fuo loco dicemus. Ad tertium argumentum quod est Caet. responderet ipse in cōmentario hoc modo: Intellectio, vt habet rationem actionis, est esse specie intelligibilis: vt autem habet rationem passionis, est esse verbi, nec miru, si duo distincta realiter habeant idem esse, quando materia, & forma in compoſito, quæ etiam realiter differunt, habent idem esse. Hoc Caet. responsum ex doctrina quadam peculiari eiusdem desumptum est. Ille enim arbitratur, intelligere ita emanare ab specie intelligibili, vt esse manata forma: quod quā falsum sit, paucis posset ostendit. Verum cum in Deo re vera intelligere nō differat ab specie intelligibili, quæ est essentia diuina; sed habeat idem esse cum ea, facilis respondere possemus argumento proposito, sicut respondit Ferrar. alteri similiter, quod ncs etiam superius retulimus: videlicet omnia, quæ idem esse participant censeri inter se idem: nisi idem esse participant, sicut partes aliqui totius, vt corpus & anima participat esse hominis. Quare cu intellectio in Deo, & res producta, scilicet verbum, habeant idem esse, nec sunt partes aliqui totius, consequtitur idem omnino esse, nū quod intellectio, vt est actua productio verbi, & ipsum verbum relatae opponuntur, & oppositione ipsa realiter differunt: habent nihil omnino idem esse, & substantiam eandem, quæ personis & relationibus in Deo communis est.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit in diuinis alia processio à genera-
tione verbi.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quod non sit in diuinis alia processio à generatione verbi. Eadem enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia processione: & sic procederetur in infinitū: quod est inconveniens. Standum est igitur in prima, vt sit vna tantum processio in diuinis.

2. Præterea. In omni natura inuenitur tantum unus modus communicationis illius naturæ. Et hoc ideo est: quia operationes secundum terminos habent unitatem & diversitatem. Sed processio in diuinis non est nisi secundum communica-

Vázquez in 1. parvem T. II.

ARTIC. III.

tionem diuinæ naturæ. Cum igitur sit vna tantum natura diuina (vt supra ostensum est) relinquitur, quod vna sit tantum processio in diuinis.

3. Præterea. Si sit in diuinis alia processio ab intelligibili processione verbi, non erit nisi processio amoris: quæ est secundum voluntatis operationem. Sed talis processio non potest esse alia à processione intellectus intelligibili: quia voluntas in Deo non est aliud ab intellectu, vt supra ostensum est. Ergo in Deo non est alia processio præter processionem verbi.

Sed cōtra est, quod Spiritus sanctus pro-
cedit à Patre, vt dicitur Ioan. 15. Ipse au-
tem est alius à Filio, secundum illud Ioan.
14. Rogabo patrem meum: & alium pa-
raclatum dabit vobis. Ergo in diuinis
est alia processio præter processionem
verbi.

Respondeo dicendum, quod in diuinis sunt duæ processiones, scilicet processio verbi, & quædam alia. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod in diuinis non est processio nisi secundum actionem, quæ non tendit in aliquid ex-
trinsecum, sed manet in ipso agente. Hu-
iustismodi autem actio in intellectuali na-
tura est actio intellectus, & actio volun-
tatis. Processio autem verbi attenditur secundum actionem intelligibilem. Sec-
undum autem operationem voluntatis inuenitur in nobis quædam alia processio,
scilicet processio amoris secundum quam
amatū est in amante sicut per conceptio-
nem verbi res dicta, vel intellecta est in
intelligente. Vnde, & præterprocessio-
nem verbi ponitur alia processio in diu-
nis, quæ est processio amoris.

Ad primum ergo dicendum, quod non est necessarium procedere in diuinis processionibus in infinitum. Proces-
sio enim, quæ est ad intra intellectuali
natura, terminatur in processione volun-
tatis.

Ad secundum dicendum, quod quic-
quid est in Deo, est Deus, vt supra ostensum est. Quod non contingit in alijs re-
bus. Et ideo per quamlibet processio-
nem, quæ non est ad extra, communica-
tur diuina natura, non autem alia na-
turæ.

Ad tertium dicendum, quod licet in Deo non sit aliud voluntas, & intellectus, tamen de ratione voluntatis, & intellectus est, quod processiones, quæ sunt secundum actionem vtriusque se habeat secundum quendam ordinem. Non enim est processio amoris, nisi in ordine ad processionem verbi. Nihil enim potest

A 3 VO

voluntate amari, nisi sit in intellectu conceptum. Sicut igitur attenditur quidam ordo verbi ad principium a quo procedit, licet in diuinis sit eadem substantia intellectus, & conceptio intellectus: ita liceret in Deo sit idem voluntas, & intellectus, tamen quia de ratione amoris est, quod non procedat nisi a conceptione intellectus, habet ordinis distinctionem processio amoris, processione verbi in diuinis.

Dubitatio circa Articulum.

CONCLUSIO est. In Deo est alia processio preter verbis generationem, de cuius veritate in sequentibus disputationibus latius differendum nobis est. Nunc, omissis aliis, quia hic examinat Caeteranus, libet solum explicare modum, quo a S. Thom. dicitur, esse amatum in amante. An vero verbum nostra intellectio sit principiū efficiens operationem voluntatis, quod hic versat Caeteranus, commodius disputabitur infra prima secunda, q. 9. a. 1. Vtrum autem processiones in Deo sepius, an aliquo sui distinguuntur, & quomodo, tractabimus disput. 148. Denique utrum amore voluntatis in nobis aliquid producatur, an potius ipse amor sit qualitas ipsa in voluntate producata, dicemus infra, vbi de productione verbi nostri intellectus incidet disputatio.

Est ergo in hoc articulo. dubitatio, quam Caet. proponit, utrum amatum sit in amante, an contra Aureol. apud Capreol. in d. 10. q. 1. a. 2. affirmat amantem solum esse in amato, non contra. Probat vero, quia affectus voluntatis, qui est amor, est motus non rei amata ad amantem, sed amantis ad rem amatam: ergo potius dicitur esse amans in re amata, quam contra: atque ideo hoc sicut discriminis assignari inter voluntatem, & intellectum, quod hic trahit res ad se, quia ipso earum exprimit similitudinem, illa vero tendit ad res quia affectus amoris non est similitudo rei dilecta, sed quidam motus in eam, quo dicitur ab ea trahi, & magis esse, vbi amat, quam vbi animatus sicut Matth. 26. dicitur; *Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.*

Merito tamē docuit B. Thomas in hoc articulo & prima secunda, artic. 2. & 4. contra gentes, c. 10. quem sequitur Caeteranus, & Ferrarensis eisdem in locis, Episcop. Canariensis in hunc articulū, & Capreol. in t. distinct. 10. q. 1. art. 2. non solum amantem esse in re amata, sed etiam contra. Explicat autem B. Thomas in illa quæst. 28. dupli- cem modum, quo amatum est in amante, & amans in amato: est enim mutua quedam virtusque copulatio, & adhæsio. Vnus modus est secunda apprehensionem, quatenus amatum est præsens cogitationi amantis; Contra vero amans est in re amata, quatenus non quiescit, perfunctoriè con siderans amatum, sed munificissima quæque amanti cogitat, & disquirit, & intellectu suo ad interiora amici penetrate contendit. Idecirco cum aliquis cogitabundus est, dicere confueimus, animum illius alibi esse. Alter modus est per affectum: hoc modo dicitur, amatum esse in amante per conuenientiam quandam cum eo, sicut dicitur *meus deorsum lapis* esse in gratuitate, tāquam in conuenienti inclinacione & principio illius, vt nota-

uit S. Thomas 4. illo contra Gentes. Contraversio amans dicitur esse in re amata per affectum adhuc bifariam. Primum per amorem concupiscentiae, quatenus non quiescit, donec ipsum perficitur, & eo plene perfruatur: deinde per morem amicitiae, quia bona aut mala amicitia reputat. Cumque hi modi loquendi Metaphoram sequantur, dicta nobis sufficiant, ut utroque modo recte afferamus, & amantem esse in amato, & contra.

Ad rationem Aureoli respondet ex doctrina Caetani in hoc articulo, non ideo dici amatum esse in amante, quia ab eo trahatur, amarint, ab aliquo, non est ab eo trahi; sed quia est in illius affectu, ut in inclinatione conuenientia, que potius est affectus ipsius rei amata, tanquam finis. Intellectus autem eo dicitur potius ad se trahere res, quādā illas moueri; quod in se ipso illam figuram exprimat, vt non existentes, aut abentes, quasi præsentes sibi faciat, & intueatur; dicitur autem voluntas a rebus trahi, quia ex affectu circa res nascitur in amante motus ad eas habendum, tametsi aliquando in simplici earum complacencia omnino immoretur, sicut de Dei voluntate circa res possibiles diximus disput. 79. c.

Vtrum Procesio amoris in diuinis sit generatio.

AD quartam sic procedit. Videatur, quod processio amoris in diuinis sit generatio. Quod enim procedit in similitudine naturæ in viuentibus, dicitur generatum, & nascens. Sed id, quod procedit in diuinis, per modum amoris, procedit in similitudine naturæ, aliæfet extraneum à natura diuina, & sic est processio ad extra. Ergo, quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit in genitum & nascens.

2. Præterea. Sicut similitudo est de ratione verbi, ita est etiam de ratione amoris. Vnde dicitur Ecclesi. 13. quod omne animal diligit simile sibi: si agitur ratione similitudinis, verbo præcedenti conuenit generari, & nasci, videtur etiam, quod amor præcedenti conuenit generari.

3. Præterea non est in genere, quod non est in aliqua eius specie. Si igitur in diuinis sit quædam processio amoris, oportet, quod præter hoc nomen communem, habeat aliquid nomen speciale. Sed non est aliud nomen dare nisi generatio. Ergo videtur, quod processio amoris in diuinis sit generatio.

Sed contra est, quod secundum hoc queretur, quod Spiritus Sanctus qui procedit, vt amor, procederet vt genitus. Quod est contra illud Athanasij. *Spiritus Sanctus à Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, nec procedens.*

Respondeo dicendum, quod processio amoris in diuinis non debet dici generatio.

*Amans cur
sit in ama-
to ex Au-
reolo.*

Matth. 26.

*Amante esse
in amato,
& e contra
S. Thom.
Caet.
Ferrar.
Canarien.
Capreol.*

neratio. Ad cuius evidentiam sciendum est, quod hæc est differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus fit in actu per hoc, quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Voluntas autem fit in actu, non per hoc quod aliqua similitudo volitus in voluntate, sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam. Procesio igitur, quæ attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis. Et in tantum potest habere rationem generationis, quia omnigeneras generat sibi simile. Procesio autem, quæ attenditur secundum rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis & mouentis in aliquid. Et ideo quod procedit in diuinis per modum amoris, non procedit ut genitum, vel ut filius, sed magis procedit ut Spiritus. Quo nomine quadam vitalis motio & impulsio designatur: prout aliquis ex amore dicitur moueri, vel impelli ad aliquid faciendum.

Ad primum ergo dicendum, quod quicquid est in diuinis, est unum cum diuina natura. Vnde ex parte huius unitatis non potest accipi propria ratio huius processionis vel illius, secundum quam una distinguitur ab alia, sed oportet, quod propria ratio huius vel illius processionis accipiatur secundum ordinem unius processionis ad aliam. Huiusmodi autem ordinatio attenditur secundum rationem voluntatis & intellectus. Vnde secundum horum proprium rationem fortiter in diuinis nomine utraque processio, quod imponeatur ad propriam rationem rei significandam. Et inde est, quod procedes per motum amoris, & diuinam naturam accipit, & tamen non dicitur natum.

Ad secundum dicendum, quod similitudo aliter pertinet ad verbum, & aliter ad amorem. Nam ad verbum pertinet in quantum ipsum est quædam similitudo rei intellectus, sicut gentium est similitudo generantis. Sed ad amorem pertinet, non quod ipse amor sit similitudo, sed in quantum similitudo est principium amandi. Vnde non sequitur quod amor sit genus, sed quod genitum sit principium amoris.

Ad tertium dicendum, quod Deum nominare non possumus nisi ex creaturis, ut dictum est supra. Et quia in creaturis communicatio naturæ non est nisi per generationem, processio in diuinis non habet proprium vel speciale nomen nisi generationis. Vnde processio, quæ non

est generatio, remansit sine speciali nomine: sed potest nominari spiratio, quia est processio Spiritus.

Conclusio est: *Procesio amoris in Deo non est generatio.*

Vtrum sint plures processiones in diuinis, quam duæ.

Ad quantum sic proceditur. Viderur *Infra q. 28.*
quod sint plures processiones in diuinis, quam duæ. *a. 4. co. & q.*
Sicut enim scientia & *7. a. 1. co. &*
voluntas attribuitur Deo, ita & potentia. *q. 4. 1. a. 1.*
Si igitur secundum intellectum & voluntatem accipiatur in Deo duæ processiones, *cor. & p. q.*
videtur quod tertia sit accipienda secundum potentiam. *10. a. 1. ar. 1.*
ad op.

2. Præterea. Bonitas maxime videtur esse principium processionis, cum bonum dicatur diffusuum sui esse. Videtur igitur quod secundum bonitatem aliqua processio in diuinis accipi debatur.

3. Præterea. Maior est fecunditatis virtus in Deo, quoniam in nobis. Sed in nobis non est tantum una processio verbi sed multæ: quia ex uno verbo in nobis procedit aliud verbum, & similiter ex uno amore aliis amor. Ergo & in Deo sunt plures processiones quam duæ.

Sed contra est, quod in Deo non sunt nisi duo procedentes, scilicet Filius, & Spiritus sanctus. Ergo sunt ibi tantum duæ processiones.

Respondeo dicendum, quod processiones in diuinis accipi non possunt nisi secundum actiones, quæ in agente manent. Huiusmodi autem actiones in naturali intellectuali & diuina non sunt nisi duæ, scilicet intelligere & velle. Nam sentire, quod etiam videtur esse operatio in leniente, est extra naturam intellectualem: neque totaliter est remotum à genere actionum, quæ sunt ad extra. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum. Relinquitur igitur, quod nulla alia processio possit esse in Deo, nisi verbi & amoris.

Ad primum ergo dicendum, quod potentia est principium agendi in aliud. Vnde secundum potentiam accipitur actio ad extra. Et sic secundum attributum potentiae non accipitur processio diuina personæ, sed solum processio creaturarum.

Ad secundum dicendum, quod bonum *In lib. An* (sicut dicit Boet. in lib. de Hebdomadi- *omne quod*
bus) pertinet ad essentiam, & non ad operem *est bonum*
communicationis, nisi forte sicut obiectum voluntatis. *in circu-*
latus finem *q. 14. a. 5.*
Vnde, cum processiones diuinæ secundum alias actiones necesse sit accipere secundum bonitatem, & huiusmo- *& 7. q. 19.*
a. 5.

QVÆST. XXVII.

8 di alia attributa, non accipiuntur aliae processiones nisi verbi & amoris, secundum quod Deus suam essentiam, veritatem & bonitatem intelligit, & amat.

Ad tertium dicendum, quod (sicur supra habitum est) Deus uno simplici actu omnia intelligit, & similiter omnia vult. Vnde in eo non potest esse processio verbi ex verbo, neque amoris ex amore, sed est in eo solum unum verbum perfectum, & unus amor perfectus. Et in hoc eius secunditas manifestatur.

Summa totius questionis.

Conclusio est. Non est alia processio in Deo, quam verbi, & amoris. Tonus ergo huius questionis summa est, ita Deum esse unum essentiam, ut intra se ipsum producat Filium, & amorem, seu Spiritum sanctum, eiusdem omnino natura, personis tamen distinctos, nec plures a filios, aut Spiritus, aut personas a Deo produci, ac proinde tres esse solum in Deo personas productione distinctas, sed essentia individuas, quæ doctrina Catholica aliquibus disputationibus altius est nobis examinanda.

DISPUTATIO CVIII.

An plures sint in Deitate personæ.

Varij heretici Trinitatem personarum oppugnant. cap. 1. Ex veteri testamento, & Rabinorum testimonio pluralitas personarum in diuina natura adstruitur, cap. 2. Personarum Trinitas contra Iudeos ex nomine tetragramato ostenditur. cap. 3. Idem contra hereticos ex veteri & novo testamento monstratur. cap. 4.

CAPUT I.

Varij heretici Trinitatem personarum oppugnant.

QUANQAM de modo procedendi personarum, & de cuiusque proprietate speciationi multa inferius dictum fumus, oportet tamen, ante omnia numerum earum, & naturam explicare, & fide certa statuere, quandoquidem Beatus Thomas in hac questione & numerum personarum, & processioneum definit, Numerum vero, de quo præsens est nobis controversia, præter Iudeos omnes, innumerari etiam heretici expresso negarunt, asserentes ita esse unum Deum, ut non solum una sit eius essentia, sed etiam persona. Primus author huius erroris, teste Epiphanius hec est. 37. fuit Noetus Asianus ex urbe Ephesi, unde & Noetiani deitati sunt. Quem idem affert Epiphanius, ante sua tempora vixisse centum triginta, plus minusve annis. Verum multo antiquior Noeto Præxas videtur eundem errorem docuisse, ut colligitur ex Tertulliano lib. de præscriptionibus aduersus hereticos cap. ultimo in ultimis verbis. Post hos omnes (inquit) etiam Præxas quidam heresem introduxit, quam Victorinus corroborare curauit. Hic Deum Patrem omnipotentem Iesus Christum esse dicit, hunc crucifixum passumque contendit, mortuum præterea: se ipsum sibi sedere ad dex-

ARTIC. V.

teram suam cum profana & sacrilega temeritate proposuit. Idem scribit in libro contra ipsum Præxam cap. 1. in principio, Ex quibus licet, Participiam tuam hæresim, quæ communiter tribuitur Sabellio, multo esse illo antiquiore. Cum ergo Præxas, sicut Sabellius (de quo postea) dicar patrem omnipotentem incarnatum, cum eodem etiam Sabellio Trinitatem personarum in unam plane confundit; quare Tertullianus in libro contra ipsum statim ab initio Trinitatem personarum in una natura probare contendit. Fuit hic Præxas primus, qui teste Tertulliano, ex Asia hanc hæresim Romanum inuinxerit. Pro hac sententia refutatur lib. de hæresibus cap. 41. Hermogenes ab Hermogene, sicut etiam Præxianos a Præxa, sed apud alium neminem ex antiquioribus legi. Hermogenem in hac fuisse sententia. Ante tempora quoque Tertullianus in eodem errore fuit aliqui Montanistæ, Græce nuncupati καταφραγα, Kataphragas quorū auctores, ut affirmat Euseb. lib. 5. Hist. cap. 14. & 18. fuerunt Montani, & Priscilla, & Maximilla: & ex gente Phrygia nōmen sumpserunt: quemadmodum teste Don Philastro, iūdem etiam Donatiani sunt appellant, à quodam Donato, qui per Africam eandem hæresim seminaruit: dicti quoque sunt, ut nota Epiphanius hæres. 48. Tascodrugitæ.

Patres tamen antiqui de his Montanistis contraria docuissent, nam Epiphanius non solum hunc errorem Montanistis non adscivit, verum etiam hæresi citata de illis ficitur. De Patre autem, & Filio, & Spiritu sancto, similiter sententia, ut sancta Catholica Euseb. Quamobrem August. lib. de hæresibus cap. 26. erroribus Montanistarum hunc non annumerat: contra vero Hieronym. Epistola ad Marcellum contra Montanum, que est 54. de eisdem ita scribit. Testem in viuis persone angustias cogebant. Verum Nicophorus lib. 4. historie cap. 22. paucis hanc licet diremisse videtur. Montanus (inquit) de diuina Trinitate, & mundi creatione eadem nobis cum ducat, non nulli tamen ex sectatoribus eius postea diuinatio substantias, unam esse sunt opinati. quamvis ergo Montanus ipse recte de Trinitate insisteret, aliqui tamen eius discipuli postea prædictum errorem fuere sequuntur. Id quod ex Tertulliano lib. de præscriptionibus aduersus hereticos cap. 12. peripetie conatur, vbi ait. Acceserunt alii heretici, qui dicuntur secundum Phrygas (græc καταφραγα, v. ac.) laborum non in doctrina esse. Sunt enim qui kata e radice dicuntur, sunt qui secundum Aeschinem pronuntiantur. Et paucis interiectis: priuata autem blasphemiam illi qui sunt kata Aeschinem hanc habent: que adiuncti etiam ergo Kata Phrygas, seu Montanites, quia dicuntur Tertullianus hæres, hoc est secundum Aeschinem, prædictam hæres, tradiderunt. Ergo non aucterem atem ad Kata Phrygas transferit, certum non est, utrum illi, qui Kata Proclum, an vero eis, qui Kata Aeschinem dicebantur, adhuc ferit. Quocirca Montanus ille, de quo Basil. lib. 2. contra Eunomium prope finem ait, Montanus solus contra spiritum infans, alius videtur fuisse.

Postea prope tempora Epiphanius hanc hæresim sicuti etiam Sabellius, à quo communiter alii hæresi Sabelliana, quod auctore & doctore Sabellius, videntur.

Dei unam
esse personam
hereticorum
dam docent
Epiphan.
Noet.
Tertull.